

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Α.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Σωστό
4. Λάθος
5. Σωστό

A1.β.

1. ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα
2. ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν
3. Ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι
4. Τῷ δὲ Προμηθεὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν
5. καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίνεταί,

B1.

Οἱ θεοὶ ἀναλαμβάνουν νὰ πλάσουν σε ἓνα πρῶτο στάδιο τὰ ζῶα στο ἐσωτερικὸ τῆς γῆς καὶ στη συνέχεια, ἀναθέτουν τὸν ἐφοδιασμὸ τους με τὶς ἀπαραίτητες ιδιότητες στους δύο Τιτάνες, τὸν Προμηθεά καὶ τὸν Ἐπιμηθεά. Αποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου στάθηκε ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἐπιμηθεά νὰ ἀντιστρέψουν τοὺς ρόλους με τὸν ἀδερφὸ του καὶ νὰ ἀναλάβει ὁ ἴδιος τὸ ἔργο τῆς κατανομῆς ιδιοτήτων.

Ὁ Ἐπιμηθεάς εἶναι αὐτὸς που, ὅπως δηλώνει καὶ τὸ ὄνομά του (σύνθετο ἀπὸ τὶς λέξεις ἐπι + μῆδος), σκέφτεται μετὰ τὴν ἐκτέλεση μιᾶς ἐνέργειας καὶ βρίσκεται ἀντιμέτωπος με τὶς συνέπειές τῆς. Εἶναι «ἀμαρτίνοος» ἢ «ὀψίνοος». Θα μπορούσαμε, λοιπόν, νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ἀστόχαστο, ἀπερίσκεπτο, ἐπιπόλαιο, παρορμητικὸ. Στὸν μύθο τοῦ Πρωταγόρα παρουσιάζεται λόγω τῆς ἀπρονοησίας του νὰ ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο ἐντελῶς ἀβοήθητο καὶ ἀνυπεράσπιστο, γυμνὸ, ξυπόλητο, χωρὶς στρωσίδια καὶ χωρὶς ὅπλα («γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον»), ὃν χωρὶς δυνατότητα αὐτό-υπεράσπισης, τὴ στιγμὴ μάλιστα που πλησίαζε ἡ καθορισμένη μέρα τῆς ἐξόδου τοῦ πρὸς τὸ φῶς. Διαπιστώνει δηλαδή ὅτι ἐνῶ εἶχε δώσει με φροντίδα καὶ σοφία ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια στὰ ζῶα, στο τέλος τῆς μοιρασιάς βρισκόταν σε ἀδιέξοδο («ἠπόρει ὄ,τι χρήσαιτο»). Ἡ κατάσταση δηλαδή, στὴν ὁποία βρέθηκε ὁ ἄνθρωπος λόγω τῆς ἀπρονοησίας καὶ τῆς ἀμέλειας τοῦ Ἐπιμηθεά, ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς του κατωτερότητας («οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς»). Συνεπῶς, ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ τριπλὴ ἐπανάληψη τῆς ἀπορίας στο κείμενο: ἠπόρει, ἀποροῦντι, ἀπορία.

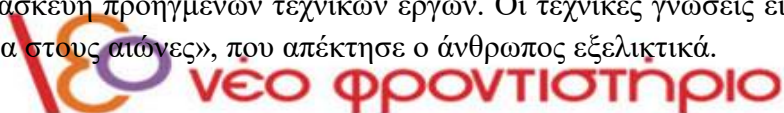
Απὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ Πρωταγόρας προβάλλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ φυσικὴ ἐνδεια τοῦ ἀνθρώπου, γιὰτί, ἀπὸ τὴ στιγμὴ που ὁ ἄνθρωπος δὲν διαθέτει φυσικὰ ἐφόδια αὐτοσυντήρησης τοῦ εἴδους του, ἡ ὑπαρξὴ του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ φύση.

Η επιμηθεϊκή φάση, που αντιστοιχεί στον φυσικό χρόνο του βιολογικού σχηματισμού των ζωικών ειδών, κλείνει με το ανθρώπινο είδος το οποίο εμφανίζεται τελευταίο στη σειρά των ζωικών οργανισμών. Ως τελευταίο μένει «ἀκόσμητον», που σημαίνει ότι έχει τα λιγότερα φυσικά εφόδια για να επιβιώσει ως είδος στη φύση. Συνεπώς, η φυσική κατάσταση του ανθρώπου κατά το στάδιο σχηματισμού των ειδών μπορεί να αποδοθεί με την έννοια της «ἀπορίας», δηλαδή της φυσικής αδυναμίας και συγχρόνως της ανάγκης για εξεύρεση τρόπων και μέσων αντιμετώπισής της (ήπόρει ὄ,τι χρήσαιτο). Ο άνθρωπος αναγκάζεται να αναζητήσει τον πόρο, τη λύση του προβλήματος και την υπέρβαση της δυσκολίας. Όμως, η έξοδος του ανθρώπου από το εσωτερικό της γης, «ἐκ γῆς», στο φως του ήλιου δεν οφείλεται στις έτοιμες δυνάμεις ύπαρξης που του χάρισε η φύση, δηλαδή ο Επιμηθέας, όπως έγινε για τα άλλα ζωικά είδη. Για τα ζωικά είδη η ανοδική πορεία από το εσωτερικό της γης στο φως ήταν απλώς μια πορεία προς τη βιολογική ύπαρξη.

B2. Η κλοπή των δώρων του Προμηθέα προς τον άνθρωπο συμβολίζει γενικότερα το πέρασμα από το στάδιο της βιολογικής συγκρότησης σε εκείνο του τεχνικού πολιτισμού. Η κλοπή της θεϊκής γνώσης (αφού αυτά τα δώρα ανήκουν στους θεούς) παρουσιάζεται ως ευρηματική και αλτρουιστική πράξη του Προμηθέα, εκπορευόμενη από την ίδια την αρχή της αναπλήρωσης στη φύση, που καθόρισε και τη διανομή των βιολογικών ικανοτήτων από τον Επιμηθέα. Τα «δώρα» του Προμηθέα αναπληρώνουν τις βιολογικές αδυναμίες του ανθρώπου, καθιστώντας την κλοπή-παράβαση αποτέλεσμα αναγκαιότητας. Η παρέμβαση του Προμηθέα είναι αναγκαία προκειμένου να μην αφανιστεί το ανθρώπινο γένος και, άρα, τη δημιουργία των θνητών γενών να είναι πράγματι δίκαιη και ισορροπημένη, όπως αρμόζει σε έργο θεϊκό.

«ἔντεχνος σοφία»: Το ουσιαστικό «σοφία» δηλώνει τη γνώση και το επίθετο «ἔντεχνος» αυτόν που είναι μέσα στα όρια της τέχνης (ἐν+ τέχνη), τον επιδέξιο και έμπειρο σε μια τέχνη. Πρέπει να διευκρινιστεί, βέβαια, ότι η λέξη «τέχνη» σημαίνει την άσκηση της πρακτικής ενασχόλησης, ενός επαγγέλματος που απαιτεί τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες (μεταλλουργία, ξυλουργική, ναυπηγική, αγγειοπλαστική, γλυπτική, αρχιτεκτονική, μουσική αλλά και ιατρική, ρητορική κλπ.). Έτσι, «ἔντεχνος σοφία» είναι η γνώση που εμπεριέχει την τέχνη, η σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη, η δεξιότητα και η εμπειρία σε κάποια από τις τέχνες που προαναφέρθηκαν, οι τεχνικές γνώσεις, η τεχνογνωσία. Με τον προσδιορισμό «ἔντεχνος» ο Πρωταγόρας διευκρινίζει πως αυτού του είδους τη σοφία εννοεί και όχι αυτή που συνδέεται με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία, δηλαδή τις θεωρητικές γνώσεις. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η ἔντεχνος σοφία σχετίζεται βέβαια με τις λεγόμενες καλές τέχνες (αρχιτεκτονική, γλυπτική, μουσική κλπ) όχι όμως με τη θεωρητική σύλληψη της ιδέας του καλλιτεχνικού έργου, αλλά με την κατασκευή του, τη χρήση δηλαδή των τεχνικών γνώσεων και εργαλείων που είναι απαραίτητα για τη δημιουργία του. Ο όρος ἔντεχνος σοφία είναι, λοιπόν, οι τεχνικές γνώσεις, η τεχνογνωσία, που επιτρέπει στον άνθρωπο να αναπτύξει τεχνικές δεξιότητες και κατασκευαστικές ικανότητες, να οργανώσει τη διαδικασία της εργασίας, να επινοήσει και να υλοποιήσει εφαρμογές σωτήριες για τη ζωή του, αποδεσμευόμενος από τη βιολογική του ένδεια. Έτσι, ο άνθρωπος επινοεί, κατασκευάζει και χρησιμοποιεί διάφορα μέσα για την αντιμετώπιση των ποικίλων καθημερινών του αναγκών, υλικών και πνευματικών: κατασκευάζει κατοικίες, όπλα και εργαλεία, επινοεί συμβολικά συστήματα επικοινωνίας (γλώσσα, γραφή, αρίθμηση), την καλλιέργεια της γης για παραγωγή τροφής, αλλά και την καλλιέργεια των γραμμάτων, των τεχνών και των καλών τεχνών για την ικανοποίηση των ανώτερων, -πνευματικών και ηθικών αναγκών του. Αξίζει να επισημανθεί ότι στον πρωταγόρειο μύθο οι τεχνικές γνώσεις χορηγούνται στον άνθρωπο ως ολοκληρωμένο σύνολο γνώσεων, διαμορφωμένο εκ των προτέρων από τους θεούς. Αυτό δεν ανταποκρίνεται, βέβαια, στην ιστορική πραγματικότητα: οι τεχνικές γνώσεις, η τεχνογνωσία είναι αποτέλεσμα μια μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας, από την κατασκευή των απλών λίθινων και οστέινων εργαλείων (παλαιολιθική εποχή) έως την επεξεργασία των μετάλλων (εποχή του χαλκού, εποχή του

σιδήρου) και την κατασκευή προηγμένων τεχνικών έργων. Οι τεχνικές γνώσεις είναι δηλαδή «θησαύρισμα σταδιακής πείρας μέσα στους αιώνες», που απέκτησε ο άνθρωπος εξελικτικά.

Βέβαια, δεν αρκεί μόνο η θεωρητική κατάρτιση αλλά απαιτείται και η πρακτική εφαρμογή αυτών των τεχνικών γνώσεων. Το πέρασμα λοιπόν από τη θεωρία στην πράξη υποδηλώνεται από το «πυρ» που λαμβάνεται από τον Ήφαιστο, το θεό της μεταλλουργίας. Γι' αυτό άλλωστε φαίνεται στο απόσπασμα να εργάζονται από κοινού στο ίδιο εργαστήριο εφόσον τα στοιχεία που «παράγουν» απαιτούνται συνδυαστικά ώστε να διαμορφωθεί αυτό που ονομάζεται τεχνικός πολιτισμός.

Βέβαια, ο Προμηθέας, παρότι το επιθυμούσε διακαώς δεν κατόρθωσε να λάβει από την οικία του Δία την πολιτική τέχνη. Ο λόγος, στα πλαίσια του μύθου, είναι ότι η πολιτική τέχνη φρουρείται στη δυσπρόσιτη ακρόπολη του Δία από «φοβερούς φρουρούς»: πρόκειται για τη Βία και το Κράτος, που αναφέρονται τόσο στη Θεογονία του Ησιόδου όσο και στον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου και είναι τα όργανα εξουσίας του Δία. Στο αλληγορικό περιβάλλον του πρωταγόρειου μύθου οι «Διός φυλακαί φοβεραί» συμβολίζουν, ακριβώς, ότι η πολιτική τέχνη είναι ανώτερη κατάκτηση και το ανθρώπινο γένος χρειάζεται να καταβάλει δύσκολες και επίπονες προσπάθειες για να την αποκτήσει. Προβάλλει, έτσι, την αξία και τη σημασία της πολιτικής τέχνης, που δεν είναι άλλη από τη ευβουλία, την οποία και ο ίδιος υπόσχεται ότι διδάσκει στους νέους της Αθήνας. Την ανωτερότητα της πολιτικής τέχνης σε σχέση με την τεχνογνωσία τονίζει ο Πρωταγόρας με δύο επισημάνσεις στο χωρίο αυτό: η πρώτη είναι ότι ο Προμηθέας δεν είχε χρονικά περιθώρια (οὐκέτι ἐνεχώρει) να μπει στην οικία του Δία, υποδηλώνοντας έτσι ότι ο άνθρωπος δεν είχε ακόμα εξελιχθεί αρκετά. Δεν είχε φθάσει ακόμα γι' αυτόν «το πλήρωμα του χρόνου», η κατάλληλη στιγμή της εξέλιξης του ώστε να μεταβεί στο ανώτερο στάδιο της συγκρότησης των πόλεων. Όπως συνάγεται από τον πρωταγόρειο μύθο, στην προϊστορία του ανθρώπινου γένους προηγήθηκε η κατάκτηση της τεχνογνωσίας και ακολούθησε η κατάκτηση της πολιτικής τέχνης. Η κατάκτηση της τεχνογνωσίας, που παρουσιάζεται ως τιτανική πράξη κλοπής, συνέβη σε μια πρώιμη φάση, προκοινωνική, και δείχνει τις τότε δυνατότητες του ανθρώπινου πνεύματος. Αντίθετα, η πολιτική τέχνη ήταν ακόμη απρόσιτη σχεδόν στο ανθρώπινο πνεύμα και κατακτήθηκε σε υστερότερη περίοδο της ιστορίας του ανθρώπου και αφού είχαν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες.

B3.

A. Σωστό

B. Σωστό

Γ. Λάθος

Δ. Σωστό

E. Λάθος

B4.

είμαρμένη-μερίδιο

έξιέναι- εισιτήριο

ἔσχεν- σχήμα

κλέπτει-κλεψύδρα

λαθών-λήθη

B5. Ο Αισχύλος παρουσιάζει τον Προμηθέα πάνω απ' όλα ως φιλόανθρωπο. Οι παροχές του αποτελούν την απόδειξη της τεράστιας αγάπης του Τιτάνα για το βιολογικά ασθενές ανθρώπινο είδος, αυτό που κατά τη διανομή των ικανοτήτων από τον αδερφό του, αφέθηκε εντελώς στη μοίρα του. Ο Προμηθέας στην κρίσιμη στιγμή παρεμβαίνει με αποφασιστικό τρόπο και δωρίζει στον άνθρωπο τις σημαντικότερες αυτές θεϊκές κατακτήσεις και του δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο να επιβιώσει αλλά και να διαμορφώσει μια ανώτερη ποιότητα ζωής.

Στο δοθέν απόσπασμα του Αισχύλου ο Προμηθέας εμφανίζεται να μεριμνά για την πρόληψη και τη θεραπεία ασθενειών των ανθρώπων «όσοι πέφτουνε άρρωστοι.. για όλες τις αρρώστιες». Προνοεί ακόμα και για την ερμηνεία των ονείρων τους. Αψηφώντας την απόφαση του Δία, ο Προμηθέας του προσφέρει όλα όσα θα τον βοηθήσουν να δημιουργήσει τον πολιτισμό που θα τον απαλλάξει από την μειονεξία της φύσης του και θα του εμφυσήσουν αυτοπεποίθηση.

Χαρακτηριστικά στο απόσπασμα του Αισχύλου ο Προμηθέας δηλώνει την παροχή των τεχνών προς το ανθρώπινο γένος και τη δυνατότητα που τους δίνει να εξορύξουν από τη γη και να επεξεργαστούν τα μέταλλα όπως το σίδηρο, το ασήμι, το χρυσάφι. Σαφώς συμβολίζεται η ανακάλυψη των τεχνών από τον άνθρωπο, των «πρακτικών» τεχνών που και αυτή αποτελεί μια οικειοθελή δωρεά του φιλόανθρωπου Προμηθέα. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι ο Προμηθέας με τις ενέργειές του αυτές τοποθετεί τον άνθρωπο εκεί που δικαιωματικά ανήκει παρέχοντάς του ταυτόχρονα την πρωτοκαθεδρία μεταξύ των υπολοίπων έμβιων όντων.

Ίδια είναι και η θέση του Πρωταγόρα σχετικά με το πώς φιλοτεχνεί την προσωπικότητα του Προμηθέα. Βέβαια, ο Πρωταγόρας δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες που να φορούν ασθένειες ή συγκεκριμένα υλικά που ανακτά ο άνθρωπος με τη βοήθεια του Τιτάνα και αυτή είναι ίσως η μοναδική διαφορά. Ως προς τα υπόλοιπα όμως οι απόψεις τους ταυτίζονται. Και ο Πρωταγόρας τον εμφανίζει με γνήσιο αλτρουιστικό ύφος να ρισκάρει ακόμα και τη ζωή του προσφέροντας τα θεϊκά δώρα στον άνθρωπο. Εμφανίζεται ιδιαίτερα τολμηρός, αφού επιχειρεί να αποσπάσει ακόμα και από τον Δία την πολιτική τέχνη, χωρίς βέβαια επιτυχία. Κάθε του βήμα είναι προϊόν σκέψης, μελέτης και ώριμων ενεργειών «άπορα σχόμενος, έπισκεψόμενος την κόμην» κάτι που ασφαλώς δικαιολογεί απόλυτα τη σημειολογία του ονόματός του.

Συγκρίνοντας, επομένως, τα δύο αποσπάσματα καταλήγουμε στο ότι ο χαρακτήρας του Προμηθέα σφυρηλατείται από τον Αισχύλο και τον Πρωταγόρα με τρόπο κοινό. Ο Προμηθέας εμφανίζεται φιλόανθρωπος και οι πράξεις του δεν είναι τυχαίες αλλά το σπουδαιότερο δώρο που μπορούσε να προσφέρει στο ανθρώπινο γένος. Βέβαια, ο Αισχύλος μπαίνει σε λεπτομέρειες όσον αφορά τις παροχές του Τιτάνα ενώ ο Πρωταγόρας αρκείται στο γενικό περίγραμμα της δωρεάς εφόσον ο στόχος του είναι άλλος, μα αποδεικνύει το διδακτό της πολιτικής αρετής και όχι αυτή καθ' αυτή η προσφορά του Προμηθέα.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Μετάφραση

Εγώ, βέβαια, δεν είμαι ειδικός, γνωρίζω όμως ότι το καλύτερο είναι να διδάσκεται κανείς την αρετή από την ίδια του τη φύση, και κατά δεύτερο λόγο καλύτερα να τη διδάσκεται από όσους πραγματικά γνωρίζουν κάτι για την αρετή, κι όχι από αυτούς που κατέχουν την τέχνη της απάτης. Ίσως δεν ομιλώ με λόγια που είναι επιτηδευμένα (με λόγια που δεν μοιάζουν με των σοφιστών) , γιατί ούτε καν επιδιώκω κάτι τέτοιο·

Γ2. Ο Ξενοφών επικρίνει τους σοφιστές για την επίδρασή τους στους νέους. Ενώ υπόσχονται ότι θα διδάξουν στους νέους την αρετή, τους οδηγούν στον ακριβώς αντίθετο από τον ενάρετο βίο (φασί μὲν ἐπ' ἀρετὴν ἄγειν οἱ πολλοὶ τοὺς νέους, ἄγουσι δ' ἐπὶ τοῦναντίον'). Κανείς από τους μαθητές τους δεν έχει γίνει ενάρετος με τα συγγράμματα τους αλλά αντιθέτως ασχολούνται στα έργα τους με ανούσια θέματα που οδηγούν τους νέους σε φαύλες απολαύσεις και όχι στον ηθικό τρόπο ζωής (οὔτε γὰρ ἄνδρα που ἐωράκαμεν... ἀρετὴ δ' οὐκ ἔνι). Οι μαθητές τους επί της ουσίας χάνουν το χρόνο τους κοντά στους σοφιστές, δεν έχουν ηθικοπλαστική παιδεία αλλά αρνητική εκπαίδευση (ἐξ αὐτῶν μαθήσεσθαι καὶ ἐτέρων κωλύει χρησίμων καὶ διδάσκει κακά). Στη συνέχεια τους κατηγορεί ευθέως ότι διαπράττουν ἀδίκημα με την παιδεία που παρέχουν στους νέους, αφού δεν τους διατυπώνουν κάποιο αξιόλογο ἀποφθέγμα που θα τους ἔκανε ενάρετους αλλά στην ουσία βασίζονται στην τέχνη της εξαπάτησης (ὅτι κράτιστον μὲν ἐστὶ... ἢ ὑπὸ τῶν ἐξαπατᾶν τέχνην ἔχοντων). Ο Ξενοφών τέλος, διαφοροποιείται για ἄλλη μια φορά από τους σοφιστές και τονίζει ότι ο ίδιος επιθυμεί να μιλήσει για πράγματα ορθά που θα οδηγήσουν τους νέους στην αρετή με αξιόλογα ἀποφθέγματα και όχι με περίτεχνες λέξεις (ὧν δὲ δέονται εἰς ἀρετὴν... γνῶμαι δέ, εἰ καλῶς ἔχοιεν).

Γ3. α. ἄνδρα - ἄνδρας

ὄντιν' - οὔστινας

γράμματα – γράμμα

ῶν – οὔ

Γ4. α. Υπόθεση: **εἰ καλῶς ἔχοιεν**

Απόδοση: ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ ἂν παιδεύσειε, γινῶμαι δε

Ο υποθετικός λόγος δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΟ

Υπόθεση: **εἰάν καλῶς ἔχωσι**

Απόδοση: ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ παιδεύσει, γινῶμαι δε

β. Η σύνταξη της πρότασης είναι παθητική.

Το πολλά είναι υποκείμενο (αττική σύνταξη) και το αὐτοῖς δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου στο γέγραπται.

Ενεργητική σύνταξη: Αὐτοί (οἱ σοφισταί) γεγράφασι πολλά.